

סימן פז - היו היה חלב ודין מעמיד

הנושאים בהם נדון בשיעור זה -

חלב הכנוס בעור הקיבה

❖ האם לחלב הכנוס בקיבת בהמה יש עדיין מעמד של חלב?
❖ לפי דעת ר"ת, מה מעמדו של חלב צלול שנקרש אחר מות הבהמה?

דין מעמיד בכשר וחלב ומעמיד בנבלה

❖ האם דבר המעמיד מתבטל כשאינו נותן טעם?
❖ האם דבר המעמיד מתבטל כאשר ישנו מעמיד נוסף של היתר? (זהו זה גורם)

העמדת גבינות כדלג הנמצא בקיבה ונמלח בה

❖ יש סוברים שהחלב שבקיבה הוא כפרש. האם מותר להשתמש בחלב זה להעמדת גבינות?

עור הקיבה שנתייבש עד שנעשה כעין

❖ עור הקיבה שנתייבש עד שנעשה כעין - האם מותר להעמיד בו?
❖ ההיתר דוקא בעור הקיבה או בכל בשר? דוקא באיסור בשר וחלב, או גם בשאר איסורים?

חלב הכנוס בעור הקיבה

❖ האם לחלב הכנוס בקיבת בהמה יש עדיין מעמד של חלב?

(כדאי לשים לב, שבלשון הגמרא והראשונים, 'קיבה' היא תכולת הקיבה, המורכבת ממיצי הקיבה וממזון מעוכל. לאיבר הקיבה קוראים 'עור הקיבה'.
במשנה בע"ז דנו בסיבת האיסור בגבינות של גויים. בתחילה סברה המשנה שהעמדה ב'קיבת נבילה' אוסרת את הגבינה, משום שהקיבה נידונה כחלק מגוף הבהמה, אך המשנה חוזרת בה. הראשונים נחלקו בשאלה מהו מעמד הקיבה אחר החזרה: אם מעמד הקיבה חזר להיות היתר, כמו שהיה קודם שהבהמה אכלה את מזונה; או שיש לקיבה זו מעמד של פרש - דבר שכבר אינו מאכל.
לפי שני ההסברים קבה זו מותרת, אע"פ שהיא באה מבהמה נבלה. כי הקבה נוצרה בזמן שהבהמה היתה בחיים וכשרה. לעומת זאת, אילו נזלי הקבה היו נוצרים אחר מות הנבלה, הם היו אסורים, כי נוצרו מדבר אסור. בדומה לזה, חלב שנחלב מבהמה טרפה הרי הוא אסור, כי מקורו מבהמה אסורה).

משנה ע"ז כט ע"ב

מתני'... אמר ר' יהודה: שאל ר' ישמעאל את רבי יהושע כשהיו מהלכין בדרך, אמר לו: מפני מה אסרו גבינות עובדי כוכבים? אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבה של נבילה. אמר לו: והלא קיבת עולה חמורה מקיבת נבילה, אמרו כהן שדעתו יפה שורפה חיה, ולא הודו לו, אבל אמרו: אין נהנין ולא מועלין! אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי עבודת כוכבים. אמר לו: אם כן, למה לא אסרו בהנאה? השיאו לדבר אחר..

חולין קטז ע"א-ב

מתני'. קבת עובד כוכבים ושל נבלה - הרי זו אסורה.
המעמיד בעור של קבה כשרה - אם יש בנותן טעם הרי זו אסורה.
כשרה שינקה מן הטרפה - קבתה אסורה, טרפה שינקה מן הכשרה - קבתה מותרת, מפני שכנוס במעיה...

גמי'. אטו קבת עובד כוכבים לאו נבלה היא? ... ושמואל אמר: חדא קתני, קבת שחיטת עובד כוכבים נבלה; ומי אמר שמואל הכי? והאמר שמואל: מפני מה אסרו גבינת העובדי כוכבים - מפני שמעמידין אותה בעור קבת נבלה, הא קבה גופה שריא! לא קשיא, כאן - קודם חזרה, כאן - לאחר חזרה [רש"י]: בפרק אין מעמידין (ע"ז דף כט:). שאל רבי ישמעאל את רבי יהושע מפני מה אסורין גבינות העובדי כוכבים אמר לו מפני שמעמידין אותה בקבת נבלה, כלומר בחלב הקרוש שבה. אמר לו והלא קבת העולה חמורה מקבת נבלה, ואמרו כל כהן שדעתו יפה שורפה חיה! אמר לו מפני שמעמידין אותה בקבת עגלי עבודה זרה. אלמא חזר בו מקבת נבלה, משום דלאו גופה היא, ואסורה משום עבודה זרה דאפילו פירשא דידה אסור כדמפרש התם משום דניחא ליה בנפחיה. הלכך: משנתנו זאת נשנית קודם חזרה ומשום הכי אסור, וכי אתמר דשמואל דעור קבה הוא דאסור הא קבה שריא לאחר חזרה קאמר. ומשנתנו זאת מכיון שנשנית אף על פי שחזר בו לא זזה ממקומה ולא סילקוה ולא אמרו שלא לשנותה עוד].

כשרה שינקה מן הטרפה [וכו']. והא קתני רישא קבת עובד כוכבים ושל נבלה - הרי זו אסורה [ברישא רואים שהקיבה נידונת כגוף הבהמה, ולכן קיבת נבלה אסורה. ואילו בסיפא רואים שאינה כגופה, שהרי טרפה שינקה מן הכשרה קיבתה מותרת]! ... אלא אמר רב יצחק אמר רבי יוחנן: לא קשיא, כאן - קודם חזרה, כאן - לאחר חזרה [מה הסברה אחר חזרה - שהחלב אינו נידון כגוף הבהמה, אך עדיין שם חלב לו; או שגם אינו חלב אלא פירשא בעלמא: זה היסוד למח' הראשונים דלהלן], ומשנה לא זזה ממקומה... והלכתא: אין מעמידין בעור קבת נבלה, אבל מעמידין בקבת נבלה ובקבת שחיטת עובד כוכבים, (ובקבת כשרה שינקה מן הטרפה, וכ"ש בקבת טרפה שינקה מן הכשרה, מ"ט - חלב המכונס בה, פירשא בעלמא הוא).

חולין קט ע"ב

תניא כלישנא קמא דרב: כחל שבשלו בחלבו - מותר, קבה שבשלה בחלבה - אסור, ומה הפרש בין זה לזה - זה כנוס במעיו, וזה אין כנוס במעיו [רש"י]: ומשיצא מדדי הבהמה חלב הוא; וכחל אינו כנוס במעיו שלא יצא מדדי הבהמה בחייה ולא נאסף אלא מובלע בבשר הוא ולא בא לכלל חלב...].

בגמרא זו, 'קבה' היינו עור הקיבה, שהיא בשר, ובישל אותה בחלב הכנוס בעור הקיבה. לדברי ברייתא זו, הבישול הנ"ל יאסור את עור הקיבה, ומכאן שהחלב הכנוס נידון כחלב ולא כפרש).

ר"ף חולין מב ע"ב-מג ע"א

קיבת העובד כוכבים ושל נבלה אסורה המעמיד בעור של קיבה נבלה אם יש בה בנותן טעם הרי זו אסורה כשרה שינקה מן הטרפה קיבתה אסורה וטרפה שינקה מן הכשרה קיבתה מותרת מפני שכנוס במעיה:

גמי' אטו קיבת עובד כוכבים לאו נבלה היא? אמר שמואל חדא קתני - קיבת שחיטת עובד כוכבים נבלה. ומי אמר שמואל הכי? והאמר שמואל מפני מה אסרו גבינות העובדי כוכבים מפני שמעמידין אותן בעור קיבת נבלה, הא קיבה גופה שריא! לא קשיא - כאן קודם חזרה וכאן לאחר חזרה, דתנן: שאל ר' ישמעאל את ר' יהושע...

והלכתא אין מעמידין בעור קיבת נבלה אבל בקיבת נבלה ובקיבת שחיטת עובד כוכבים ובקיבת כשרה שינקה מן הטרפה מעמידין וכל שכן בקיבת טרפה שינקה מן הכשרה מאי טעמא דחלב המכונס בעור קיבה פירשא בעלמא הוא:

ר"ף חולין לח ע"ב

...והא דקתני קיבה שבישלה בחלבה אסורה - קודם חזרה הוה, אבל האידינא הא איפסיקא הילכתא בהדיא דמעמידין בקיבת הנבלה, דפירשא בעלמא הוא, כדבעינן למימר קמן.

(לפי הר"ף, מדוע אסרנו את הקיבה שבישלה בחלבה קודם חזרה? אילו חלקים של המשנה הם קודם חזרה, ואילו נאמרו אחר חזרה?)

תוס' חולין קטז ע"ב ד"ה הכי גרסינן

הכי גרסינן ברוב ספרים: והלכתא אין מעמידין בעור קבת נבלה, אבל מעמידין בקבת נבלה ובקבת שחיטת עובד כוכבים ובקבת כשרה שינקה מן הטרפה, וכ"ש בקבת טרפה שינקה מן הכשרה מ"ט חלב המכונס בה פירשא בעלמא הוא - ולכאורה לגירסא זו קשיא מתני' דתנא כשרה שינקה מן הטרפה קבתה אסורה, וכן ברייתא דלעיל בפירקין (דף קט:). קבה שבשלה בחלבה אסורה. ואומר

ר"ת דהני מילי חלב צלול שבתוך הקבה דלא חשוב פירשא, אבל הקרוש שבתוך הקבה חשוב פירשא.
ואותו הקרוש לפי דבריו אפילו נמלח בתוך הקבה מותר.

ר"ת מחלק בין קבה צלולה [=נוזלית], לקבה שנקרשה. על איזה סוג קבה מדברות המשנה,
הברייתא וההלכתא? מה סברנו קודם חזרה ומה סברנו לאחר חזרה בקבה צלולה וקרושה?
אלו חלקים של המשנה הם קודם חזרה ואלו נכונים אחר חזרה?.

רש"י שם ד"ה הרי זו אסורה

חלב הנמצא קרוש בעור הקבה שמולחין אותה בעורה, בין שנותנין עמו חלב אחר ובין שמולחין
אותה עמה - נראה בעיני איסור גמור כבשר בחלב ממש לאסור הגבינה איסור גמור, ואין בידי כח
להתיר...

ואני הייתי נוהג היתר עד הנה ובלבד שלא יתנו בה חלב אחר, וטועה הייתי בכך, שהייתי סבור
כדאמרינן בע"ז (דף כט:): גבי קבת עולה כהן שדעתו יפה שורפה חיה, שמע מינה פירשא בעלמא היא
ולא מיתסרא.

ולא היא! חלב גמור הוא מדתנא במתניתין כשרה שינקה מן הטרפה קבתה אסורה - שמע מינה חלב
הוא. ותניא נמי קבה שבשלה בחלבה אסורה. וקבת עולה דשריא משום דלאו גופה היא אלא שינקתו
מאמו, והוה ליה כנוס במעיה כנתון בקערה ומותר, כדתניא טרפה שינקה מן הכשרה קבתה מותרת
מפני שכנוס במעיה.

ודמייתי ראייה במסכת ע"ז מינה דאיסורי הנאה שרי פירשייהו וגבי עגלי עבודת כוכבים דאסור
פירשייהו מדקתני קבת עגלי עבודת כוכבים אסירא, לאו משום דקבה פירשא חשיב לה לענין עיכול
דתיהוי כפירשא למפקע שם חלב מינה, אלא הכי מייתי ראייה מינה: מדאסר קבת עבודת כוכבים
ש"מ פירשא אסור דהא קבתה נמי לאו גופה היא ומיתסר משום דניחא ליה בנפח כשהבהמה נראת
שמנה ויפה לעבודה זרה, וה"ה לשאר הפרש. ומדשרי לה גבי עולה, ש"מ לא מיתסר אלא גופה אבל
פירשא שרי כי האי גוונא, דאין קדושה חלה אלא על הראוי ממנה למזבח, מידי דהוי אעור של עולה
שהוא מתחלק לכהנים. כן מצאתי בנימוקי רבינו שלמה ברבי מאיר.

(כיצד יסביר רש"י את ה'הלכתא' שבסוף הגמרא?).

ר"ן על הר"י שם

והלכתא אין מעמידין בעור קיבת נבלה. ובקיבת שחיטת עכו"ם ובקיבת כשרה שינקה מן הטרפה
מעמידין, וכ"ש בקיבת טרפה שינקה מן הכשרה. מאי טעמא, דחלב המכונס בתוך הקיבה פירשא
בעלמא הוא.

כך הגירסא ברוב הנוסחאות, וכתבה הרב אלפסי ז"ל.

וקשיא טובא, היכי אמרינן דמעמידין בקיבת כשרה שינקה מן הטרפה, דהא מתניי קתני בהדיא
קיבתה אסורה ואוקימנא לה בגמ' לאחר חזרה!

ותירץ ר"ת ז"ל דכי קתני קיבתה אסורה היינו בצלול, דכיון דמן הטרפה בא ועדיין הוא צלול לאו
פירשא בעלמא הוא, ואסיר. והא דשרינן הכא להעמיד בקיבת כשרה שינקה מן הטרפה, היינו דוקא
בקרוש, שכיון שנקרש יוצא מתורת חלב והוי פירשא בעלמא. וסתמא דמילתא הכי הוא שאין
מעמידין אלא בקרוש. וסיפא דקתני טרפה שינקה מן הכשרה קיבתה מותרת - אפילו בצלול קאמר,
דלאו גופה הוא, וכ"ש בקרוש דשריא דפירשא בעלמא הוא. ולפי זה הא דתניא לעיל קיבה שבישלה
בחלבה אסורה מתוקמא אליבא דהלכתא בצלול.

ואין זה דעת הרב אלפסי ז"ל, שהוא כתב עלה דההיא ברייתא דאתיא אליבא דמשנה ראשונה, אבל
למשנה אחרונה קיבה שבישלה בחלבה מותרת. אלמא ס"ל ז"ל דאליבא דהלכתא שריא אפילו
בצלול.

והרמב"ן ז"ל נדחק להעמיד דבריו, ואין מה שכתב בזה מחוור כלל.

אלא עיקרן של דברים שלשון זה אינו מעיקר גמרא אלא תוספת ראשונים פוסקי הלכות והוא, ואין
מכוון בנוסחאות.

ובמקצת נוסחאות כתוב: הלכתא אין מעמידין בעור קיבה אלא בקיבת נבלה ובקיבת טרפה שינקה
מן הכשרה, ולא בקיבת כשרה שינקה מן הטרפה. דהיינו טעמא, דחלב הכנוס בבהמה לאו כבהמה
שנמצא בה דיינינן ליה, אלא הרי הוא כמונח בקערה ודינו כמקום שבא משם, ודין חלב גמור יש בו

לכל דבר. ומאי דאמרינן עלה בפרק אין מעמידין דפירשא בעלמא הוא, לאו למימרא שהיא כפרש, דהא אסרינן ליה בהדיא בתר חזרה, דקתני כשרה שינקה מן הטרפה קיבתה אסורה, אלא הכי קאמרינן, שפורש מגופה ואינו כגופה, ומש"ה כשרה שינקה מן הטרפה קיבתה אסורה, וטרפה שינקה מן הכשרה קיבתה מותרת.

שו"ע ורמ"א סי' פא סעי' ו

(ו) כשרה שינקה מן הטרפה, חלב הנמצא בקיבתה מותר, וכ"ש טריפה שינקה מן הכשרה, משום דחלב המכונס בקיבה פירשא בעלמא הוא. ויש אוסרים בחלב צלול הנמצא בקיבת כשרה שינקה מהטריפה. הגה: והכי נהוג.

ומיהו אין חוששין שמא ינקה מן הטרפה או מן הטמאה, והכל מותר כל זמן שלא ידענו בודאי שינקה מהם (מרדכי פכ"ה).

ויש אוסרים לכתחלה להעמיד בקיבת טריפה שינקה מן הכשרה, אפילו בקרוש, משום מראית העין, דנראה כאוכלין טריפות (הגהת מהר"א"י ושי"ד והגהת מיימוני). וכן נוהגין לכתחלה, אבל בדיעבד או שנתערבה באחרות, הכל מותר (שם).

סיכום: בדין הקבה הנמצאת במעי הבהמה יש שלוש שיטות: (1) שיטת הרי"ף, שכל הקבה דינה כפרש, ולכן אף אם כשרה שינקה מטרפה, החלב שבמעיה מותר. וכן כשרה שינקה מכשרה, אם יבשל את עור הקבה עם הקבה שבתוכו, הכל מותר. (2) שיטת רש"י, שכל מה שבמעי הבהמה נידון כמו שהיה קודם שנאכל. ולכן אם כשרה ינקה מטרפה, החלב שבמעיה אסור. וכן כשרה שינקה מכשרה, אם יבשל את עור הקבה עם הקבה שבתוכו, הכל אסור משום בשר בחלב. (3) שיטת ר"ת, שדן בקבה הצלולה כדעת רש"י, ובקבה הקרושה כדעת הרי"ף.

❖ לפי דעת ר"ת, מה מעמדו של חלב צלול שנקרש אחר מות הבהמה?

בית יוסף סי' פז סעי' יא

כתב המרדכי (חולין סי' תשלג) שיש מי שסובר דחמאה וחלב הצלול כשחזר ונקפא נעשה פירשא ע"כ.

ומתוך דברי הרשב"א (תורת הבית הקצר דף פד ע"ב) שכתב 'נקרש בחיי הבהמה' יתבאר לך שאינו סובר כן וכן הוא משמעות דברי הפוסקים ז"ל.

(לעניין פסיקת ההלכה במח' זו - ראה להלן ברמ"א סעיף י.)

דין מעמיד בבשר וחלב ומעמיד בנבלה

❖ האם דבר המעמיד מתבטל כשאינו נותן טעם?

גמרא ע"ז לה ע"א-ב

...מאי גזירתא [מפני מה גזרו על גבינות של עכו"ם]? אר"ש בן פזי אמר ריב"ל: משום ניקור [מחשש שמא נחש הטיל בה ארס]. ולימא ליה: משום ניקור! כדעולא, דאמר עולא: כי גזרי גזירתא במערבא, לא מגלו טעמא עד תריסר ירחי שתא, דלמא איכא איניש דלא ס"ל ואתי לזלזולי בה.

מגדף בה ר' ירמיה, אלא מעתה, יבשה תשתרי [רש"י]: כל גילוי שיבש מותר דארס של נחש אילו היה שם לא היה מניחו ליבש, ישן תשתרי! דא"ר חנינא: יבש - מותר, אין מניחו ליבש, ישן - מותר, אין מניחו לישן [רש"י]: יין ושכר שנתגלו כשהם חדשים והמתין להם עד שנתיישנו מותר דאי היה בו ארס של נחש לא היה מניחו ליישן! א"ר חנינא: לפי שא"א לה בלא צחצוחי חלב [רש"י]: בין גומא של גבינה נשאר מן החלב וחלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל ואהו אסור דלמא עריב ביה חלב טמא, וחלב טמא אינו עומד... ויש לחוש שבגומות נשאר ממנו].

ושמואל אמר: מפני שמעמידין אותה בעור קיבת נבילה... רב מלכיא משמיה דרב אדא בר אהבה אמר: מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר. רב חסדא אמר: מפני שמעמידין אותה בחומץ. רב נחמן בר יצחק אמר: מפני שמעמידין אותה בשרף הערלה... בין לרב חסדא, בין לרב נחמן בר יצחק, תתסר בהנאה! קשיא.

תורת הבית לרשב"א בית שלישי שער שישי

הקשה הרב ר' יוסף בן מגש ז"ל: מאי שנא נבלה דנקט, אפי' עור קיבת שחוטה נמי משום בשר בחלב? ועוד, היכי מיתסרא בכל שהוא, ליבעי נתינת טעם, וכדתנן בחולין המעמיד בעור קיבה אם יש בה בנותן טעם הרי זו אסורה? וניחא ליה דאי משום בשר בחלב לא הוה מיתסרא אלא בנתינת טעם, דכיון דתרויהו דהיתירא נינהו ואינן נאסרות אלא על ידי תערובתן, בעינן נותן טעם, דדרך בישול אסרה תורה. אבל נבלה דאיסורא כיון דאוקומי קא מוקים חשיב ליה כאלו בעיניה ולא בטיל...

פרוש המשנה לרמב"ם ע"ז ב, ה

וסיבת איסור גבנה של גוים, שמא יעמידנה בעור קיבת נבלה, לפי שגם הוא מעמיד. וכבר ידוע כי שחיטת הנכרי נבלה, ואם העמיד בעור הקבה נאסרה אותה הגבינה, לא מטעם בשר בחלב, כי בשר בחלב אינו אוסר אלא בנותן טעם כמו שנבאר בחולין [פ"ח מ"ה], אלא נאסרה בגלל שחיטת נכרי [לה ע"א]. ואין אנו אומרים בזה אחד מששים, כיון שהוא מעמיד, ופעולת הנבלה ניכרת, וכאלו הגבנה כולה נבלה. כי דבר האסור שנתערב עם המותר והיתה פעולת אותו הדבר האסור נראית וניכרת, ולא אבד במיעוטו ולא נעלם, הרי הוא אוסר את הכל, ואפילו היה הדבר האסור מועט ביותר. ואין אומרים אז לא אחד מששים ולא אחד ממאה, כדרך שביארנו בפ' שני של ערלה [מ"ו] באמרם כל המחמץ והמתבל וכו'. והמעמיד חמור יותר ממחמץ ומתבל, וכך אמרו [שבת טו, ב] הכל הולך אחר המעמיד...

(לפי הר"י מגאש והרמב"ם, מה ההבדל בין מעמיד גבינה בבשר כשר לבין מעמיד בבשר נבלה? מה הדין אם מעמיד גבינה בחלב שנאסר כבר מבשר וחלב?)

המשך תורת הבית לרשב"א הנ"ל

...והרב ר' אברהם אב ב"ד ז"ל תירץ דלבשר בחלב לא חיישינן, דאפילו ודאו דרבנן הוא, דצונן בצונן מדאורייתא שרי ורבנן הוא דגזרו, והוא לא ספיקא דרבנן ולקולא. ודקא קשיה ליה מאי טעמא לא אזלינן ביה בנותן טעם, לא קשיא, דבכל דבר של גוים לא הלכו חכמים אחר נותן טעם, ואין מטעמינן אותן לקפילא אלא כיון דשכיח בהו טעמא אוסרין אותן לעולם כדי שלא יפרוצו. שהרי למאן דאמר מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר אין אנו הולכין בה אחר נותן טעם, וכן בשמן של גוים למאן דאמר משום זליפתן של כלים אסורין וכן בקורט של חלתית. אלמא כל דבר של גוים לא הלכו בו חכמים אחר נותן טעם...

וכן חמאה הנמצאת בידו לעולם אסורה משום חשש [חלב טמא] דקאי בינה. והר"ם במז"ל כתב 'החמאה של גוים - מקצת הגאוניס אסורה מפני צחצוחי חלב שישאר בה, שהרי הקום שבחמאה אינו מעורב עם החמאה כדי שיבטל במיעוטו. וכל חלב שלהן חוששין שמא עירב בו חלב טמא'. ואין טעם דברים אלו מחוור בעיני. וזה יצא לו לרב ז"ל מן העיקר שתלה בו [כל] טעם איסור הגבינה, שהוא ז"ל כתב מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של נבלה, והואיל ודבר האסור הוא [שהעמידה הרי] הכל אסור. וזה בשיטת תירוצו של הרב אבן מגש ז"ל שכתבנו למעלה, ולפיכך הוא ז"ל סבור שמן הדין היה לנו להתיר את החמאה שיש בה תערובת מעט חלב טמא מפני שבטל במיעוטו, ולא נאסרה החמאה אלא מפני שהקום של חלב טמא אינו מעורב בחמאה.

ואין דרכו בדבר זה ישר, ולא טעם איסורו מחוור, לפי שהגבינה הרבה טעמים נאמרו בה, ואחד משום דקאי ביני יטפי ואע"פ שהוא דבר מועט, אין הולכין באיסורי גוים אלו בנתינת טעם וכתירו צו של הרי אברהם אב ב"ד ז"ל שכתבנו למעלה והוא העיקר, ולולי זה היה לנו להתיר את החמאה...

ספר הישר לר"ת חידושים סי' תעד

...ומדקתני אם יש בו בנותן טעם דהיינו לפחות מששים נ"ל דהעמדה אינה אסורה. אע"ג דצונן הוא בשר בחלב צונן הוא דרבנן ביש נותן טעם. מכתיבת רבינו תם זצ"ל.

ים של שלמה חולין פרק שמיני [כל הבשר]

קו. כתב הר"ן בפי' אין מעמידין... והקשה הרב ר' יוסף הלוי ז"ל... ולזה הסכים הרמב"ם ז"ל תלמידו בפי' גי' מהלכות מ"א (היי"ג), מכלל דס"ל ז"ל, דבאיסורים הללו הולכין אחר נותן טעם, אלא דהכא האיסור משום דאוקמי קא מוקים. אבל הראב"ד ז"ל כתב... ע"כ.

והמ"מ כתב בפי' גי' דהלכו' מ"א (היי"ג) על מה שכתב הרמב"ם שם שגבינות הגויים אסורות משום שמעמידין אותה בעור נבלה, וז"ל, 'טעם זה נזכר בהלכות, ולא חשש רבינו לטעמים אחרים, שהאחד הוא, לפי שא"א בלא צחצוחי חלב כו', ואפשר שהוא טמא, והאחד הוא, לפי שמחליקין פניה בשומן חזיר, לפי שלשני הטעמים האלו יש להקשות יבטל במיעוט... ומ"מ יש מן המפרשים ז"ל שפירשו, שאין הולכין באיסורין אילו של גויים אחר נתינת טעם, שהחכמים רצו להרחיק מאכליהם, ולא אמרו שיהא חשש בנתינת טעם בדווקא, והביאו ראייה לזה, וזה דעת הרמב"ן ז"ל, והרשב"א ז"ל, ולדבריהם הטעמים האחרים קיימים הם ע"כ.

ונראה כדברי החולקים עליו [=על הר"י מגאש], שאל"כ א"כ הני אמוראי נשתבשו לפי דעת ר' יוסף הלוי ור' משה, וכי לבם לא ראה מה שראו הם, אם לבם של הראשונים כפתחו של אולם, לבינו כמחט סדקית (עירובין נ"ג ע"א), אלא בודאי אף הם ידעו זה, ואפ"ה אסרו, לפי שאין הולכין באיסורי גויים דרך הכלל להקל, לפי שפעמים יש יותר מסי' כנגד האיסור, ולפעמים פחות.

גם מה שהם ר"ל דבעור נבלה הולכין אחר המעמיד, אפי' ביותר מסי', לא נהירא כלל, דמאחר שחזינן בבשר בחלב שאין הולכין אחד המעמיד, ה"ה בשאר איסורים. נהי דבשר בחלב דרך בישול אסרה תורה, מ"מ מדרבנן אסור בכל ענין, כמו שאר איסורים. ואם איתה [צ"ל איתא א.פ.] דהוי אזלינן בשאר איסורים אחר העמדה, ה"ה בבשר בחלב באיסור דידה, שהוא מדרבנן.

ומה שהביא ר"י הלוי ראייה מהא דאמרין לעיל בגמרא (ע"ז ל"ה ע"א) כדומה לזה, דקאמר, כיון דאוקמי קא מוקים חשוב כאיסור בעיניה, היינו לענין איסור דע"ז, דאסור במשהו, אלא דבהנאה לא קאסרו תערובות, היכא דליכא איסור בעיניה, א"כ היכא דקא מוקים ליה חשיב כאיסור בעיניה, לאסור, אבל בשאר איסורים דתלוי בנתינת טעם אין חילוק בין הוא קא מוקים ליה או לא מוקים, כל שסי' כנגדו שרי, כדברי ר"ת, דלא אזיל בתר העמדה.

וראייה משאור, דפריך תלמודא בפי' ג"ה (צ"ט ע"ב) 'אם אין בה כדי נתינת טעם כי יש בה כדי להחמיץ מאי הוה', [וא"כ מאי פריך] כיון דאפשר לה להעמיד ולהחמיץ אפי' בלא יהיב טעם! והיינו שהוא בא מחמת כח וחוזק הקיוהא, כדאיתא בא"י שלהי ג"ה (ח"א סוס"י תניח). ואף אותם דחשו לאותה כח וחוזק הקיוהא גבי מדוכה, לא להכשיר בפסח כי אם בליבון (רא"ש, פסחים פ"ב סימן ט'), מ"מ נראה דווקא באיסור חמץ הוא דס"ל הכי, לפי שהוא במשהו, אבל בשאר איסורים שהן בנותן טעם כ"ע מודו, וכן עיקר.

שו"ע ורמ"א סעיף יא

אם העמיד גבינה בעור קיבת כשרה, יש בה טעם בשר, אסורה. ואם לאו, מותרת. אבל המעמיד בעור קיבת נבלה, וטריפה, ובהמה טמאה, אוסר בכל שהוא. הגה: משום דדבר האסור בעצמו, ומעמיד, אפילו באלף לא בטיל (כ"כ ב"י לדעת הרשב"א והר"ן).

❖ **האם דבר המעמיד מתבטל כאשר ישנו מעמיד נוסף של היתר? (זהו זה גורם)**

תשובות מימוניות קדושה סימן ח

תשובה על קיבות שהעמיד בהן חלב הרבה ועשו ממנו גבינות הרבה ונמצא לאח"כ בתוך השק שהקיבות נתונים בו מעט מן הדקים אם הגבינות מותרות או אסורות.

זה חדש שחליתי בקדחת בכל יום ואין בי כח לדקדק ולהאריך אך בקוצר אשיבך כפי עניות דעתי. אף על פי שכתב רבינו תם שאין העמדה אוסרת בששים שמא לא אמר הלכה למעשה, שיש לדחות ראייתו שאפילו יש בחלב יותר מסי' באיסור כיון שהאיסור מעמיד היינו נ"ט, והא דקתני (חולין קטז א) המעמיד בעור הקיבה אם יש בה בני"ט הרי זו אסורה, מפני שהיה עם עור הקיבה דבר של היתר המסייע לו להעמיד דשריא [בס']...

וה"ר ברוך התיר מטעם אחר דבסתמא לא העמיד כל החלב שבקדרה בקיבה שכולה אסורה דהיינו הצלול אלא גם מן הקרוש נותן, ואין רגילות שיתנו קיבות בקדירה להעמיד החלב שלא יהא בה מעט מקיבה הקרושה וגם פעמים יותר מן הקרוש, דהוי זהו זה גורם ומותר. דהא אפילו גבי שאור אמרינן

פרק בתרא דע"ז (סח א) שאור של תרומה ושל חולין ובה כדי להחמיץ ובה כדי להחמיץ וחמצו העיסה אסורה ורבי שמעון מתיר, אבל אין באיסור לבדו כדי להחמיץ אם לא יסייענו ההיתר לכולי עלמא מותר. וכן הוא בהדיא שילהי פ' כל הצלמים (מט א): וחכמים אומרים אין אסור אלא עד שיהא באיסור לבדו כדי להחמיץ. וגם התם פסק שמואל כר' יוסי דאמר זה וזה גורם מותר, דהא דאסור ר' יוסי במשנה (שם מח ב) לזרוע ירקות תחת האשירה מפני הנבייה, לדבריהם קאמר להו. ומטעם זה מותרין הגבינות.

משנה ערלה ב, ח; ב, יא; ב, יד

(ח) שאור של חולין שנפל לתוך עסה ויש בו כדי לחמץ ואחר כך נפל שאור של תרומה או שאור של כלאי הכרם ויש בו כדי לחמץ אסור [רמב"ם: היה עולה בדעתינו שכיון שנפל שאור של חולין תחלה אין חוששין לשאור של איסור שנפל אחר כך, לפיכך השמיענו שאין הדין כן].

(יא) שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עסה, לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ, נצטרפו וחמצו: ר' אליעזר אומר: אחר האחרון אני בא [רע"ב: אם השאור של תרומה נפל באחרונה, העיסה כולה נעשית מדומע ואם של חולין נפל באחרונה הכל מותר שהאחרון הוא שעושה החמוץ. והא דשרי ר' אליעזר כשנפל אותו של חולין אחרון היינו דוקא כשקדם וסלק את האיסור ואע"פ שהועיל קצת שסייע לאחרון דהיתר לגמור החמוץ אף על פי כן נתבטל טעמו ואינו חוזר ונעור אבל לא קדם וסלק האסור ונתחמץ על ידי שניהם אסור דסבר ר' אליעזר זה וזה גורם אסור]. וחכמים אומרים: בין שנפל איסור בתחלה בין בסוף, לעולם אינו אוסר עד שיהא בו כדי לחמץ [רע"ב: דזה וזה גורם מותר. והלכה כחכמים].

(יד) שאור של תרומה ושל כלאי הכרם שנפלו לתוך עסה לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ ונצטרפו וחמצו אסור לזרים ומותר לכהנים [רמב"ם: מפני ששאור של תרומה אסור להם וכן שאור של כלאי הכרם, והרי כל החימוץ מדבר שהוא אסור להם. אבל לכהנים הרי הוא כשאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה לישראל, שאמרנו בו אינו אסור עד שיהא בו כדי לחמץ]...

רמב"ם מאכלות אסורות טז, יג

שאור של כלאי הכרם ושל תרומה שנפלו לתוך העיסה לא בזה כדי לחמץ ולא בזה כדי לחמץ ובשניהם כשיצטרפו יש בהם כדי לחמץ, אותה עיסה אסורה לישראל ומותרת לכהנים, וכן תבלין של תרומה ושל כלאי הכרם שנפלו לתוך הקדרה, ולא באחד מהן כדי לתבל ובשניהם כדי לתבל, אותה קדרה אסורה לישראל שהרי דבר האסור להם תבלה ומותרת לכהנים.

רמ"א בהמשך סעיף יא

ודוקא שלא היה שם מעמיד אחר, רק האסור, אבל אם היה שם ג"כ מעמיד היתר, הוי זה וזה גורם, ומותר אם איכא סי' נגד האסור (ממשמעות המרדכי).

ט"ז שם ס"ק יג

זה למד מרמ"ש המרדכי סוף פרק כל הבשר, וזה לשונו: 'ורבינו ברוך התיר מטעם אחר... עכ"ל. ומזה למד רמ"א כאן דאם יש סיוע מן ההיתר מותר אע"פ שאפשר שהיה גם באיסור לחוד כדי להעמיד דהוי ליה זה וזה גורם. ותימה לי דמוכח מדברי אב"י בפרק כל הצלמים (דף מ"ט) דלא מקרי זה וזה גורם אלא אם אין באחד מהן לבד כדי לחמץ, ובה פליגי ר"א ורבנן וקיי"ל דמותר, אבל אם יש באיסור לבד לחמץ לא מהני מה שמסייע לו ההיתר ואין זה בכלל זו"ג... וא"כ לא יועיל כאן חלב הקרוש אם לא שהוא באופן שברור לנו שלא היה בצלול לבד להעמיד, וכאן משמע שלא הקפידו רק שיש סיוע מן הקרוש ולא הקפידו אם יש בצלול לבד להעמיד או לא! וצ"ל דמייירי במצמצם בבירור בענין זה דודאי לא היה באיסור לחוד כדי להעמיד, אבל בלא"ה אין לנו לסמוך על היתר זה...'

העמדת גבינות בחלב הנמצא בקיבה ונמלח בה

❖ יש סוברים שהחלב שבקיבה הוא כפרש. האם מותר להשתמש בחלב זה להעמדת גבינות?

טור בסוף הסימן

חלב הנמצא בקיבה לדעת רב אלפס אינו חלב ומותר לבשל בו בשר אפילו בצלול שבה, וכ"כ הרמב"ם. ורש"י אסרו וכתב שהוא חלב גמור אפילו הקרוש שבה כ"ש הצלול. ור"ת חילק: הקרוש שבה אינו חלב, אבל הצלול הוא חלב.

לפיכך אם מלח הקיבה בחלבה נאסר משום בשר בחלב דמליח כרותה, וכן אם עמד בה יום אחד דכבוש כמבושל.

ואם העמיד בה גבינות אם יש בהן בנותן טעם אסורות לרש"י אפילו בקרוש ולר"ת בצלול דוקא וכן היא מסקנת א"א הרא"ש ז"ל:

בית יוסף שם

ומשמע מדברי רבינו [=הטור], דלסברת הר"י והרמב"ם אפילו נמלחה קיבה בחלבה או עמד בה כמה ימים מותר להעמיד בה, דכיון דאינה חלב אלא פירשא לית לן בה בין בצלול בין בקרוש. ולרבינו תם נמי בקרוש שרי. וכן משמע מתשובת רבינו שמשון ב"ר אברהם שהביא המרדכי (חולין ס"י תשלג), דהטעם היוצא מן הבשר נעשה פרש כשנבלע בקיבה והטעם משום דאין כח בטעם שקבל פרש זה מן העור לכשיתחבר אח"כ עם חלב גמור שממנו נעשה גבינה שיוליד עמו טעם בשר ויעשה אח"כ בשר בחלב, שהרי דגים שקבלו טעם בשר מותר לחברם אח"כ עם חלב, וכל שכן זה שהוא פרש ודבר בטל שאין בו כח לקבל טעם בשר ולהוליד זה הטעם עמו לחבר אותו עם חלב הגבינה הנקפא בו לעשות אז בשר בחלב, דהוי גרוע מני"ט בר נ"ט מצד שהוא פרש גמור.

אבל רבינו ירוחם (נט"ו אות לא קמא ריש ע"ב) כתב שיש מי שכתב דאפילו לפי שיטת הגאונים [=הר"י] אם נמלח הקיבה בתוך העור שאסור להעמיד בה גבינה, שאע"פ שהוא פרש בעלמא מכל מקום כבר לקחה טעם הבשר, וכשמעמיד בה הוה ליה בשר בחלב, וכן נראה עיקר ע"כ. וכן נראה ממ"ש המרדכי (סי' תשלד) בשם אבי העזרי (סי' אלף קכג) וספר התרומה (סי' עב)...
ולענין הלכה נראה דאפילו לדין דנקטינן כהר"י והרמב"ם יש להחמיר שלא להעמיד בחלב הקיבה שנמלח בקיבתה או שעמד בו יום אחד, ומיהו היכא שהעמיד כבר בדיעבד נראה שיש לסמוך על דברי המתירין.

שו"ע ורמ"א סעיף י

(ו) חלב הנמצא בקיבה (לכתחלה אין להניחו בקיבה עד שיצטנן החלב בתוך הקיבה (ארוך כלל י"ח בשם רבי שמחה והגהת אשירי), אבל בדיעבד אין לחוש עד) שנמלח בקיבתה, או שעמד בו יום אחד, אסור להעמיד בו. הגה: ואם העמיד בו, אם הוא הצלול אסור כל הגבינות עד שיהא ס' בחלב שהעמיד נגד הקיבה האסורה. ואם היה ס' בחלב, הכל מותר. ואם היה הקיבה קרושה, אינה אוסרת כלום, אפילו לא היה ס' בחלב נגד הקיבה. (לדעת ר"ת). ואם היה הקיבה צלול מתחלה, ונקרש, יש לו דין צלול (בית יוסף בשם רשב"א ובשם הפוסקים). ויש מקילין בזה (ש"ד בבית יוסף בשם המרדכי), ובמקום הפסד יש להקל.

ש"ד ס"ק לעל דברי הרמ"א שצריך ס' לבטל הצלול

עד שיהא ס' בחלב כו' - כלומר עד שיהא ס' בחלב שהעמיד ונעשו גבינות נגד החלב שהיה בקיבה שנאסרה בקיבה משום בשר בחלב.

ולכאורה קשה אמאי סגי בס' הא החלב שבקיבה אסור מעצמו שנעשית נבלה... וא"כ כאן כיון שהוא דבר המעמיד אפי' באלף לא בטיל וכמ"ש בסעיף י"א... ואף שהטור כתב גם כן כמ"ש הרב, י"ל דהטור ס"ל דדבר המעמיד שאסור בטל בס' וכדעת ר"ת במרדכי ובתשובת מיימוני שם.

וי"ל דדוקא דבר מעמיד שאסור מעצמו ממש כגון נבילה אמרינן דלא בטיל משא"כ הכא שאין המעמיד אסור מעצמו אלא משום תערובת בשר בחלב ולכך בטיל שפיר (ואפי' אי נימא דבשר בחלב ממש שנאסר ע"י בישול חשיב כגופו של איסור ואם העמידו בו אח"כ אוסר במשהו, מ"מ הכא כיון דלא נאסר אלא על ידי מליחה וכבוש דאינו אלא מדרבנן ס"ל להרב דלא חשיב כגופו של איסור לענין שיאסור במעמיד בכל שהוא ע"ש. מיהו באו"ה כלל מ"ז דין ח' איתא שאלה אי כבוש חשוב כמבושל לענין זה ונראה דס"ל להרב להקל בזה).

ותשובת רבי שמשון ב"א אזיל לטעמי דס"ל דאפילו מעמיד בעור קיבת כשירה לא בטיל וכמבואר בדבריו שם, אבל לדין דלא קי"ל הכי וכמ"ש המחבר בס"א א"כ נהי דאסרינן החלב משום שבלעה מהקיבה מ"מ בס' סגי ודוק ודוחק קצת.

עור הקיבה שנתייבש עד שנעשה כעץ

❖ עור הקיבה שנתייבש עד שנעשה כעץ - האם מותר להעמיד בו?

שבלי הלקט ח"ב סי' לד

אמר לן רבי, מה שעושיין שמולחין עור הקיבה ומיבשין אותו, ואחר כך ממלאין אותו חלב, מותר. שאעפ"י שמולחין הקיבה, לא אמרינן מלוח הרי הוא כרותח, וכי נותן בו חלב לא הוי בשר בחלב, משום דכיון דנתייבש העור לא הוי אלא כעץ בעלמא, ואין בו שוב לחלוחית בשר. והא דתנן, אין מעמידין בעור קיבת נבלה, היינו טעמא, דגויים אוכלי נבלות הם. ואין מייבשין עור הקיבה, אלא ממלאין אותו חלב. אבל עור של שחוטה שאינה של נבילה, שמיבשין אותה מיד מותר. וכל שכן, שמותר ליתן הקיבה בעור דהוי פירשא בעלמא.

אע"פ כן במקום הזה מחמירין ואין עושיין אלא או בבגד או בקלף ולא בעור של קיבה כלל. ועור הקיבה שמלחו ויבש הרבה הוי כעץ בעלמא, ויכולין לתת לתוך הקיבה חלב, וכל שכן קיבה דהוי פירשה בעלמא, אע"פ דאותו עור יבש שהוא יבש כל כך מעמיד הגבינה ואע"פ כן חשבינן ליה כעץ בעלמא.

רמ"א סעיף י

עור הקיבה, לפעמים מולחים אותו ומייבשין אותו, ונעשה כעץ, וממלאים אותו חלב, מותר; דמאחר שנתייבש הוי כעץ בעלמא, ואין בו לחלוחית בשר (ב"י בשם שבולי לקט).

❖ ההיתר דוקא בעור הקיבה או בכל בשר? דוקא באיסור בשר וחלב, או גם בשאר איסורים?

ש"ך ס"ק לג

עוד הקיבה לפעמים כו' - וה"ה שאר בני מעיים כשמיבשים אותן עד שנעשו כעץ ומ"מ נראה דלכתחלה אין לעשות כן:

פתחי תשובה ס"ק יט

עש"ך דלכתחלה אין לעשות כן ועיין בתשובת רבינו עקיבא איגר סימן ר"ז דזה דוקא היכא דליכא סי' אבל באיכא סי' וליכא חשש רק מדין אין מבטלין איסור לכתחלה מותר להעמיד בו לכתחלה ע"ש.

פתחי תשובה ס"ק כ

שנתייבש - עיין בתשובת תפארת צבי חי"ד סימן ע"ג שכתב בתולעים אדומים שמייבשים אותם וצובעים בהם משקה י"ש דמותר ג"כ מטעם זה ע"ש.

פתחי תשובה ס"ק כא

כעץ בעלמא - עיין באר היטב [שציטט את הש"ך דלעיל] ס"ק כ"ז דהוא הדין שאר מעיים כו' אבל בשר יבש כעץ אוסר.

וה"ה עור הקיבה בבישול יש לאסור דמתרכז, וה"ה ע"י שריה מעלי"ע יש להחמיר, ודוקא ע"י מליחה או כשיעור על האש הוא דמותר פרי מגדים [=פמ"ג].

ובזה נסתר מ"ש בסי' לה"פ ס"ק כ"ו באחד שתחב אצבעו לתוך עין של בהמה לרפואה ונתייבש עד שלא יוכל להסירו והניחו בתוך כלי עם חלב רותח כדי שיתרכז ולא היה סי' נגד העין ונשאל על החלב ועל הכלי והורה להתיר דמאחר דנתייבש הוי כעץ בעלמא ע"ש. ולדברי הפרי מגדים לא טוב הורה, דהא בשר יבש כעץ אוסר. ועוד דהא כאן היה בישול [ועיין בסי' בל"י שהשיג ג"כ על הלה"פ בזה].

אמנם בתשובת תפארת צבי הנ"ל מבואר דלא כהפמ"ג, אלא דגם בשר יבש אינו אוסר, וגם מבואר דאף ע"י שריה מעלי"ע נמי שרי. וכן מבואר בתשו' נו"ב חיו"ד ריש סי' כ"ו, אלא שכי' שם דזה דוקא בבשר בחלב דכיון שנתייבש מקודם הבשר לא נשאר בו טעם לאסור החלב ולא חל עליו שם בב"ח, אבל בשר איסור לא נפקע ממנו שם איסור ע"י שנתייבש ע"ש. וגם בזה חולק עליו בתשובת תפארת צבי שם ע"ש.

ועיין בש"ך לקמן סי' קי"ד ס"ק כ"א בענין הכרכוס, שכתב דאף אם ימצא חוט בבשר יבש לית לן בה כמו בעור הקיבה ע"ש. מבואר דלא כהפמ"ג וגם דלא כהנו"ב. וכן מבואר בתשובת שבוי"ק"ב סי' ע"א אביאנו לקמן סי' קנ"ה סק"ה. ועיין בתשובת דת אש סי' י"ג.